

Informace

o úpravě pietních míst a památníků Chorvatů v obcích Dobré Pole a Nový Přerov, připomínajících také násilné vysídlení příslušníků chorvatské menšiny z jihomoravských obcí Jevišovka, Dobré Pole a Nový Přerov po únoru 1948

Kontroverzní etapou v dějinách jihomoravských Chorvatů, kteří na území dnešní České republiky žijí od poloviny 16. století, bylo období druhé světové války. Po mnichovské dohodě v roce 1938 připadly totiž chorvatské obce do německého záboru. Jejich obyvatelé, kteří neodešli ze svých domovů, nabyli automaticky německé občanství, z něhož obligatorně vyplývala pro příslušné ročníky mužské populace vojenská povinnost v německé armádě. Bezprostředně po květnu 1945 proto uplatnila československá státní moc na příslušníky chorvatské menšiny dekrety prezidenta republiky o státním občanství a o konfiskaci majetku Němců, Maďarů, kolaborantů a zrádců. I když do února 1948 nedošlo vůči Chorvatům k významnějším represím, zlom nastal po únoru 1948. Okresní akční výbor Národní fronty v Mikulově již dne 25. února 1948 rozhodl o vysídlení chorvatského obyvatelstva z jihomoravských obcí. Akční výbor v tomto případě stanovil, že veškeré chorvatské obyvatelstvo obcí Dobré Pole, Jevišovka (dříve Frélichov) a Nový Přerov má být přestěhováno do vnitrozemí, rozptýleno do různých obcí většinou na severní Moravě, ale veškerý mrtvý i živý inventář, zejména související s vinohradnictvím, má být ponechán na místě pro další provoz vinařství.

Násilné vystěhování chorvatských rodin se uskutečnilo v letech 1948 až 1951. Občané chorvatské národnosti byli tak po jednotlivých rodinách rozptýleni po celém území Moravy a Slezska. Kolektivní vyhnání Chorvatů se uskutečnilo na základě výměru Okresního národního výboru v Mikulově ze dne 5. srpna 1948 (poř. č. 20655/III-1948), a to na základě rozhodnutí Okresního akčního výboru Národní fronty v Mikulově ze dne 24. února 1948, schváleného následně Krajským akčním výborem v Brně dne 30. července 1948.

Příčiny rozhodnutí rozptýlit chorvatskou komunitu lze tedy hledat zjevně v pohnutkách ziskných (získání majetků v bohaté oblasti jižní Moravy) a jednak ve snaze vystěhovat z příhraniční oblasti chorvatskou komunitu, na níž se hledělo s podezřením, jako na všechno cizí a neznámé. Rozhodnutí ze dne 25. února 1948 o vysídlení, „rozeznání“ chorvatských komunit z Dobrého Pole, Jevišovky a Nového Přerova, nemělo přitom zákonnou oporu. Šlo zjevně o svévolný akt mocenské zvůle, který navíc neměl pro poúnorový režim žádný reálný přínos. Celá akce byla „legalizována“ až dodatečně, a to zákonem č. 213/1948 Sb., o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů, který nabyl účinnosti dnem 8. srpna 1948. Je přitom pozoruhodné, že perzekuce příslušníků chorvatské menšiny v Československu se uskutečnila pouze v českých zemích, zatímco chorvatské vesnice na jihozápadním Slovensku zůstaly nedotčeny. Rovněž o vystěhování a zejména charakteru tehdejší moci hodně napovídá fakt, že odsunem zůstala téměř nedotčena obec Hlohovec, ve které jako jediné mezi chorvatskými obcemi na jižní Moravě zvítězili ve volbách roku 1946 komunisté.

Na bezpráví upozornili zástupci chorvatské národnostní menšiny již krátce po listopadu 1989. Dne 21. ledna 1991 zaslali Memorandum vládě České republiky o Chorvatech z Dobrého Pole, Frélichova (Jevišovky) a Nového Přerova, v němž požadovali rehabilitaci a omluvu za křivdy, jimž byli v letech 1946-1950 vystaveni. Vládu České republiky požádali, aby prohlásila vysídlení chorvatských obyvatel z uvedených tří obcí pod záminkou státní nespolehlivosti a jejich rozptýlení - násilné usídlení po různých obcích na Moravě - za nehumánní perzekuční akt, politicky motivované násilí, které je v rozporu se základními lidskými a občanskými právy. V memorandu byl vysloven požadavek, aby násilný akt vysídlení byl napraven tím, že těm Chorvatům, kteří takové přání vysloví, bude umožněn návrat do rodných obcí, přičemž náprava by neměla způsobit újmu současným obyvatelům bývalých chorvatských obcí.

Na memorandum zástupců chorvatské menšiny vláda České republiky před rozpadem Československa nereagovala. Politování nad křivdami a bezprávím, které postihlo chorvatskou menšinu v českých zemích, vyslovila vláda České republiky až v prohlášení v roce 1999 v souvislosti s odhalením pomníku chorvatským rodinám - bývalým obyvatelům Jevišovky na místním hřbitově.¹

Druhé podání učinilo Sdružení občanů chorvatské národnosti v České republice (dále jen „Sdružení“) dne 30. ledna 2002. Adresovalo ho předsedovi Petičního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, předsedovi podvýboru pro národnostní menšiny Petičního výboru sněmovny a předsedkyni podvýboru pro aplikaci Listiny základních práv a svobod Petičního výboru sněmovny (na vědomí velvyslanci Chorvatské republiky v Praze). Dokument rozšiřuje a konkretizuje původní text memoranda a reflektuje rovněž Prohlášení vlády České republiky z roku 1999. V podání se zvláště upozorňuje na perzekuci příslušníků chorvatské menšiny v době od 20. února 1948, kterou dodatečně „legalizoval“ zákon č. 213/1948 Sb., o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů, ze dne 21. července 1948 (účinnosti nabyl dne 8. srpna 1948); ve smyslu tohoto zákona činily opatření vůči Chorvatům akční výbory, a to pod záminkou jejich státní nespolehlivosti. Akční výbory stanovily též podmínky kolektivního vysídlení Chorvatů z jihomoravského pohraničí. Zástupci chorvatské menšiny požadují též jako morální satisfakci, aby veřejnoprávní média věnovala pozornost problematice násilného vysídlení Chorvatů z jejich domovů, bezpráví spáchaném z důvodu národnostní příslušnosti po únoru 1948.

Ze strany Sdružení je v současné době zájem o spolupráci s úřady veřejné správy. I když v minulosti kritizovalo Prohlášení vlády ČR z roku 1999 jako „pouze morální a formální omluvu“ (s odkazem na nevyřešenou a zčásti i neřešitelnou otázku majetkového narovnání odsunutých občanů), v současnosti (k čemuž nesporně přispělo i začlenění chorvatské menšiny do Rady vlády pro národnostní menšiny v roce 2001) je dialog se zástupci chorvatské menšiny v rámci možností konstruktivní, přestože ze strany Chorvatů zčásti přetrvává pocit jenom částečné satisfakce s ohledem na kroky úřadů v této věci.

¹ Viz usnesení vlády ze dne 6. října 1999 č. 1048, o současném postavení chorvatské menšiny v České republice. Prohlášení vlády odmítá nezákonnosti postupu a zvlí poúnorového režimu vůči chorvatské menšině na jižní Moravě. Jako výraz morální rehabilitace chorvatské menšiny v České republice podpořila vláda vybudování pomníku chorvatským rodinám v Jevišovce.

V současné době se spolupráce mezi vládou ČR a chorvatskou menšinou odehrává zejména na úrovni podpory tzv. Dnů Chorvatské kultury v Jevišovce. („Kulturní den moravských Chorvatů v Jevišovce“ – podporované v roce 2007 a 2008 grantem Ministerstva kultury). Rovněž dne 9. května 2008 proběhlo pracovní setkání v Jevišovce, za účasti pracovníků sekretariátu Rady vlády pro národnostní menšiny a zástupců Sdružení. Na setkání zástupci Sdružení a starostové místních obcí, deklarovali zájem o finanční pomoc při úpravě pietních míst v obci Nový Přerov a při vybudování pietního místa moravských Chorvatů na hřbitově v Dobrém Poli. Tento požadavek byl později jednomyslně podpořen dne 12. května na schůzi Rady vlády pro národnostní menšiny. Projekt s celkovým rozpočtem 415 260,- Kč měl za cíl důstojně reflektovat památku obětí odsunu z let 1948 – 1951 a to právě při příležitosti jeho 60. výročí. Postupně byl projekt obce Jevišovky z praktických důvodů vyřazen (nešlo o vybudování památníku, který jako jediný se v obce zachoval), takže dotace by činila celkem na projekty obcí Dobré Pole a Nový Přerov 315 000,- Kč (celková výše nákladů je 315 260,- Kč).

Na základě jednání s Ministerstvem financí a v rámci revizí dostupných zdrojů se aktuálně naskytla možnost využít finanční prostředky z rozpočtové kapitoly Úřadu vlády, které jsou vyčleněny na poskytování dotací vybraným obcím prostřednictvím kraje na výdaje spojené s prováděním Evropské charty regionálních či menšinových jazyků (dále jen „Charta“; usnesení vlády ze dne 7. prosince 2005 č. 1574, k ratifikaci Charty). Prostředky jsou určeny na instalaci dvojazyčných nápisů v obcích s více než 10 % příslušníků národnostních menšin. V rámci rozpočtu Úřadu vlády na rok 2009 byly prostředky schváleny ve výši 5 000 tis. Kč. Na základě usnesení vlády ČR ze dne 26. ledna 2009 č. 122 byly z této částky vázány prostředky ve výši 1 500 tis. Kč a na základě usnesení vlády ČR ze dne 30. března 2009 č. 409 převedeny centrálnímu koordinátorovi předsednictví ČR v Radě Evropské unie v roce 2009. V současné době je tedy na realizaci Charty v roce 2009 vyčleněno 3 500 tis. Kč. Zde zatím existuje dostatečná rezerva na realizaci Charty, zejména z toho důvodu, že podoba značek v platné vyhlášce č. 30/2001 Sb., kterou se provádějí pravidla provozu na pozemních komunikacích a úprava a řízení provozu na pozemních komunikacích, která se uskutečnila ve změně jejího znění č. 507/2006 Sb., nebyla vyhovující. V současné době má proto Ministerstvo dopravy návrh novely vyhlášky připravený pro jednání vlády, což znamená, že nelze z uvedeného dotačního titulu čerpat prostředky v plném rozsahu.

Z tohoto důvodu je navrženo převést výše uvedené částky do rozpočtové kapitoly Ministerstva kultury, které by projekty obou obcí administrovalo jako účelovou dotaci. Lze předpokládat, že i po snížení částky na výdaje spojené s prováděním Charty v roce 2009 bude její výše dostatečná a provádění Charty nebude ohroženo. Finanční prostředky na realizaci Charty budou i v následujících letech na základě usnesení vlády ČR ze dne 7. prosince 2005 č. 1574 účelově vázány v rozpočtu Úřadu vlády ve výši 5 000 tis. Kč. Realizace památných míst rovněž neznamená žádnou další zátěž pro státní rozpočet.

Podpora projektů úpravy a vybudování pietních míst na území obcí moravských Chorvatů (spolu s plánovaným vznikem dokumentačního střediska) může být dalším krokem k alespoň částečnému zmírnění historických křivd, které na moravských Chorvatech úřady poválečného Československa spáchaly. Pietní místa moravských Chorvatů by se mohla stát místem setkávání a společné reflexe lidí s historií takto tragicky postiženého regionu.